

Uitleg categorieën en planregels dubbelbestemmingen archeologie

Categorieën

Niet alle delen van de binnenstad hebben dezelfde archeologische verwachtingswaarde. Op basis van eerdere opgravingen en historische gegevens is het vaak mogelijk om aan te geven welke resten verwacht worden. Hierdoor zijn er verschillen in bijvoorbeeld trefkans, informatiedichtheid en mate van versterking. Daarom is gekozen om de binnenstad in vier categorieën in te delen. Hieronder worden de verschillende categorieën beschreven.

Categorie 1: Rijksmonument

Dit zijn terreinen die in het verleden door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)¹ zijn aangewezen als beschermd monument. Dit geldt in de Deventer binnenstad voor twee terreinen.

Het eerste terrein is Noordenbergstraat-Welle, het perceel van Noordenbergstraat 10 (monumentnr. 15.779, CMA-nr. 33E-021), hier wordt de vroegmiddeleeuwse handelsnederzetting met haven en kadewerken verwacht. Het tweede terrein is de Stenen Wal, ter hoogte van Stenenwal 7 t/m 23 (monumentnr. 14.805, CMA-nr. 33E-020), hier liggen de restanten van de vroegmiddeleeuwse omwalling.

Deze terreinen zijn beschermd volgens de Monumentenwet 1988. Dat betekent dat eigenaren, gebruikers en gemeenten deze terreinen dienen te ontzien voor alle werkzaamheden die grondverzet met zich meebrengen. De gemeente dient deze terreinen als beschermde monumenten op te nemen in de bestemmingsplannen, bestemmingsplankaarten en –regels en ervoor te zorgen dat de archeologische inhoud van de bodem niet beschadigd wordt. Daarom zullen deze terreinen worden vastgelegd in het bestemmingsplan als ‘Waarde - Archeologisch waardevol gebied: Rijksmonument’.

Voor elke wijziging van het gebruik van het terrein of bodemingreep, moet een vergunning worden aangevraagd bij de minister van Onderwijs Cultuur en Wetenschap. De RCE is namens de minister belast met de uitvoering hiervan en zal hierin meewegen of de archeologische waarden worden ontzien of, wanneer dit niet mogelijk is, eisen dat de archeologische resten door verantwoord archeologisch onderzoek veiliggesteld worden.

In de planregels staat dat voor het bouwen van bouwwerken en aanleggen van werken een vergunning van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed noodzakelijk is.

¹ Voorheen Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) en Rijksdienst voor Cultuurlandschap Archeologie en Monumenten (RACM)

Categorie 2: Hoge verwachting, zeer grote informatiedichtheid (begraafplaatsen)

Onder deze categorie vallen de gebieden waar, op basis van historische bronnen en eerder onderzoek, een zeer grote informatiedichtheid wordt verwacht. Deze zeer hoge waarde wordt bepaald door de zeldzaamheid en bijzonderheid van de resten. Dit leidt in de meeste gevallen tot complexe opgravingen die relatief kostbaar en tijdrovend zijn. Onder deze categorie vallen de grafvelden rond de kerken, gasthuizen en kloosters. Een kleine ingreep zal op deze locaties relatief veel informatie in het bodemarchief verstoren, omdat de skeletresten vaak zeer dicht bij elkaar liggen.

Bij deze categorie is gekozen voor relatief lage ondergrenzen, omdat voor deze categorie een grotere informatiedichtheid geldt dan voor categorie 3 en 4. Door de grote informatiedichtheid leveren ontgravingen van kleinere oppervlaktes in deze categorie meer informatie op en gaat er door de ontgravingen meer van het archeologisch bodemarchief verloren.

Categorie 3: Hoge verwachting, grote informatiedichtheid (middeleeuwse stad)

Onder deze categorie vallen de gebieden waar een grote informatiedichtheid wordt verwacht. Dit geldt voor vrijwel alle resten van de middeleeuwse stad. In een middeleeuwse stad hebben op een relatief kleine oppervlakte veel verschillende activiteiten plaatsgevonden die hun sporen hebben achtergelaten. Daarom is de informatiedichtheid in de middeleeuwse stad groot in vergelijking met bijvoorbeeld het omliggende platteland.

Categorie 4: Hoge verwachting, kleine informatiedichtheid (buiten de middeleeuwse stad, vesting)

Onder deze categorie vallen de gebieden waar over het algemeen een kleinere informatiedichtheid wordt verwacht. Dit geldt bijvoorbeeld voor de gebieden die buiten de middeleeuwse stad vallen en de vestingwerken die daar zijn aangelegd. De eventuele middeleeuwse of oudere resten onder de vestingwerken kunnen zijn verstoord of juist afgedekt door de vestingwerken. Omdat deze resten buiten de middeleeuwse stad liggen, is de informatiedichtheid over het algemeen een stuk kleiner dan daarbinnen. Daarnaast is de kans op het aantreffen van archeologische resten buiten de middeleeuwse stad kleiner, omdat buiten de stad de middeleeuwse bewoning veel meer verspreid lag. Dit geldt ook voor eventuele oudere resten. De locaties van de (voormalige) vestinggrachten vallen niet in deze categorie. Omdat op de locaties van de vestinggrachten de oudere resten zijn vergraven, geldt hier geen archeologische verwachting meer.

Planregels en aanvragen omgevingsvergunning

Planregels

In de planregels voor de categorie 2, 3 en 4 staat dat de aanvrager van een *omgevingsvergunning voor bouwen* en/of een *omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden* verplicht is bij het aanvragen een archeologisch rapport te overleggen. Dit kan een door het bevoegd gezag goedgekeurd rapport zijn waarin de resultaten van een archeologisch bureau- of veldonderzoek zijn uitgewerkt, maar ook een archeologisch beleidsadvies van de gemeentelijk archeoloog. In de binnenstad zal de eerste stap in de meeste gevallen een beleidsadvies zijn.

Tijdens of voorafgaand aan de aanvraag van een omgevingsvergunning kan kosteloos een archeologisch advies worden gevraagd bij de gemeentelijk archeoloog. Of het noodzakelijk is om advies aan te vragen is afhankelijk van de oppervlakte en diepte van de grondwerkzaamheden die het gevolg zijn van de aanvraag. Hiervoor gelden per categorie verschillende ondergrenzen (zie onderstaande tabel).

Planregels				
	Categorie 1:	Categorie 2:	Categorie 3:	Categorie 4:
	Rijksmonumenten	Hoge verwachting, zeer grote informatiedichtheid	Hoge verwachting, grote informatiedichtheid	Hoge verwachting, kleine informatiedichtheid
Diepte ingreep	Alle wijzigingen en bodemingrepen	0,3 m	0,3 m	0,3 m
Ondergrens oppervlakte	Alle wijzigingen en bodemingrepen	5 m ²	10 m ²	100 m ²

Indien de ingreep een kleinere oppervlakte heeft dan de ondergrens in de planregels, is het niet nodig archeologisch advies aan te vragen of een rapport in te dienen.

Voor de gebieden in categorie 2,3 en 4 geldt dat voor werkzaamheden die niet dieper gaan 0,3 m onder maaiveld geen advies of rapport nodig is. Ook in de binnenstad is de bovenste 0,3 m vaak verstoord is bij recente bodemingrepen zoals bestrating. Daarom zullen in die gevallen aan de omgevingsvergunning geen voorwaarden worden verbonden.

Ook wanneer een plangebied is vrijgegeven, blijft gelden dat eventuele archeologische vondsten gemeld dienen te worden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in de Monumentenwet. In de gemeente Deventer is dit de gemeentelijk archeoloog.

Aangeraden wordt, om bij elke ontwikkeling die dieper gaat dan 30 cm en die een grotere oppervlakte heeft dan de aangegeven ondergrenzen, archeologisch advies te vragen bij de gemeentelijk archeoloog. Wanneer het advies wordt aangevraagd voordat de aanvraag voor de omgevingsvergunning wordt ingediend, komt de aanvrager niet voor verrassingen te staan.

Advies bij aanvraag omgevingsvergunning

Bij het aanvragen van een omgevingsvergunning voor bouwen voor locaties in de binnenstad met een dubbelbestemming archeologie wordt door de gemeente Deventer kosteloos een archeologisch advies opgesteld. Dit geldt ook voor locaties en werkzaamheden waarop basis van de planregels het aanvragen van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden verplicht is.

In dit advies wordt de archeologische verwachting van de locatie in detail bekeken. Op basis van historische bronnen en eerder archeologisch onderzoek wordt beschreven welke resten op de locatie worden verwacht. Daarna wordt gekeken of op de locatie in het verleden al diep gebouwd of gegraven is, waardoor het archeologisch bodemarchief verstoord is. Wanneer op de locatie van de ingreep bijvoorbeeld in het verleden al een kelder is aangelegd, is het vrijwel zeker dat de archeologische resten op de plaats van de kelder zijn verdwenen. In het advies wordt verder uitgewerkt in hoeverre de nieuwe plannen het bodemarchief zullen verstoren. Op basis van deze gegevens wordt bepaald of het plangebied kan worden vrijgegeven of dat archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk is. Indien een groter gebied dan de ondergrens verstoord zal worden, er geen aanwijzingen zijn voor versterking en het bodemarchief naar verwachting intact is, zal altijd sprake zijn van enige vorm van archeologisch onderzoek.

In het advies wordt uitgewerkt welke voorwaarden worden verbonden aan de omgevingsvergunning. In de tabel *Voorwaarden aan omgevingsvergunning* is te zien welke voorwaarden in welke gevallen aan de vergunning kunnen worden verbonden.

Voorwaarden aan omgevingsvergunning				
oppervlakte werk of bouwwerk	Categorie 1: Rijksmonumenten	Categorie 2: Hoge verwachting, zeer grote informatiedichtheid	Categorie 3: Hoge verwachting, grote informatiedichtheid	Categorie 4: Hoge verwachting, kleine informatiedichtheid
0-5 m2	vergunning RCE	geen voorwaarden	geen voorwaarden	geen voorwaarden
5-10 m2	vergunning RCE	meldingsplicht	geen voorwaarden	geen voorwaarden
10-40 m2	vergunning RCE	behouden of opgraven	meldingsplicht	geen voorwaarden
40-100 m2	vergunning RCE	behouden of opgraven	behouden of opgraven	geen voorwaarden
100 m2 en meer	vergunning RCE	behouden of opgraven	behouden of opgraven	behouden of opgraven

Indien het bodemarchief naar verwachting intact is, dienen eerst de mogelijkheden voor behoud van de archeologische resten in de bodem (*in situ*) te worden

onderzocht. Hierbij kan worden gedacht aan het treffen van beschermende maatregelen, zoals een verschuiving van de nieuwbouwlocatie naar een gebied met een lagere verwachting of een minder verstorende manier van funderen. Wanneer behouden niet mogelijk is, dienen de archeologische resten voor de werkzaamheden of nieuwbouw opgegraven te worden door een daarvoor bevoegd archeologisch bedrijf of archeologische instelling.

Indien bij het opstellen van het advies aanwijzingen worden gevonden voor verstoring in het verleden kan het gebied geheel of gedeeltelijk worden vrijgegeven. Als het gebied geheel wordt vrijgegeven worden er geen archeologische voorwaarden aan de vergunning verbonden.

Indien een ontwikkelaar of particulier op basis van dit bestemmingsplan vermoedt dat voorafgaand aan de werkzaamheden archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd, kan ook vóór het aanvragen van de bouw- of aanlegvergunning archeologisch advies worden gevraagd. Wanneer bouwplannen voor een preadvies of vooroverleg worden aangeboden, zullen hierbij ook de archeologische belangen worden meegewogen.

Waar mogelijk dienen bij het aanvragen van archeologisch advies uitgewerkte tekeningen van de locatie, de oppervlakte van de werkzaamheden en de diepte en funderingswijze te worden overhandigd. Indien deze gegevens ontbreken, zal het advies minder gedetailleerd zijn. In de praktijk zal het ontbreken van gegevens veelal leiden tot eisen die strikter zijn dan noodzakelijk, omdat van het meest negatieve scenario moet worden uitgegaan.

Geen advies of rapport nodig

De gehele binnenstad van Deventer kent een hoge verwachting. De kans op het aantreffen van archeologische resten is dan ook vrijwel 100 %. In feite kan dan ook worden geconcludeerd dat alle grondwerkzaamheden, hoe klein ook, het bodemarchief kunnen verstoren. Het is echter om verschillende redenen niet wenselijk om voorafgaand aan alle werkzaamheden archeologisch onderzoek uit te laten voeren. De kosten van onderzoek op kleine locaties zijn relatief hoog en het is daarbij ook nog eens heel moeilijk om uit een zeer kleine opgravingput of -sleuf relevante informatie af te lezen. Daarom is bij het bepalen van de ondergrens van de oppervlakte die moet worden onderzocht ook rekening gehouden met de informatiedichtheid. Deze informatiedichtheid bepaalt namelijk hoeveel impact de verstoring van het bodemarchief heeft en welke informatie uit een eventuele opgraving kan worden afgeleid. Hierbij worden naast de rijksmonumenten drie categorieën onderscheiden: de zeer hoge informatie dichtheid, de hoge informatiedichtheid en de lage informatie dichtheid.

Categorie 1: Rijksmonumenten

Hier vormt de rijkswetgeving het uitgangspunt. Voor alle werkzaamheden, ongeacht oppervlakte en diepte, moet een vergunning van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed worden aangevraagd.

Categorie 2: Hoge verwachting, zeer grote informatiedichtheid

Dit zijn gebieden waar op een zeer kleine oppervlakte zeer veel informatie aanwezig is. Ook een kleine ingreep kan leiden tot een omvangrijke verstoring van het bodemarchief. Een eventueel onderzoek is hier veelal tijdrovend en kostbaar. Alleen locaties waar in het verleden mensen begraven zijn, zijn in deze categorie ondergebracht. Het gaat hierbij om de vroegmiddeleeuwse grafvelden onder de Assenstraat en aan de Brink, de begraafplaatsen bij de Grote Kerk, de Bergkerk en de Broederkerk en enkele begraafplaatsen bij de kloosters en gasthuizen.

De regels in gebieden met een zeer hoge informatiedichtheid zijn strikt. Alleen werkzaamheden met een totale oppervlakte van minder dan 5m² zijn vrijgesteld van de plicht een rapport in te dienen of archeologisch advies te vragen bij de gemeentelijk archeoloog. Werkzaamheden met een relatief kleine oppervlakte, zoals bijvoorbeeld het maken van huisaansluitingen voor nutsvoorzieningen of het graven van boomplantkuilen, mits kleiner dan 5 m², kunnen zonder advies of rapport en dus zonder archeologisch onderzoek worden verricht. Deze werkzaamheden zullen door hun geringe oppervlakte slechts een kleine verstoring van het bodemarchief tot gevolg hebben. In de praktijk hebben ingrepen met een kleine oppervlakte vaak ook een geringe diepte, omdat alleen onder afschot een grotere diepte bereikt kan worden.

Categorie 3: Hoge verwachting, grote informatiedichtheid

Het gedeelte van de huidige binnenstad dat binnen de middeleeuwse stadsgrachten ligt, heeft een hoge informatiedichtheid. Hier lagen woonhuizen, werkplaatsen, winkels, openbare gebouwen, gasthuizen en kloosters. Het geheel werd omgeven door een dubbele stadsmuur en een brede gracht. De buitenrand van deze stadsgracht vormt de grens van het gebied met een hoge informatiedichtheid. Tot deze zone worden ook de 15de en 16de-eeuwse toevoegingen aan de stadsverdediging gerekend.

Ingrepen met een oppervlakte kleiner dan 10 m² zijn wel verstorend, maar de werkputten zijn veelal te klein om de aard van de sporen te bepalen. De relatief hoge kosten van een dergelijk onderzoek wegen over het algemeen niet op tegen de verkregen informatie. Daarom geldt voor dergelijke ingrepen geen plicht een rapport in te dienen of archeologisch advies te vragen bij de gemeentelijk archeoloog.

Categorie 4: Hoge verwachting, kleine informatiedichtheid

Buiten de middeleeuwse stadsmuren lag een zone die slechts extensief gebruikt werd. Hier stonden wel molens en hooibergen, maar geen omvangrijke bebouwing. Ook lag er allerlei infrastructuur. In de 17de eeuw werd over dit middeleeuwse landschap de vesting aangelegd. De wallen en bastions dekten het middeleeuwse landschap af, de aanleg van grachten verstoortte de oudere resten. De bovenste lagen in deze zone worden gevormd door de zandpakketten van de vesting.

De locatie van de verschillende onderdelen van de vesting is goed bekend en het opgraven van delen van de vesting heeft alleen zin, wanneer lange profielen kunnen worden aangelegd. De onderliggende middeleeuwse resten, voor zover niet

verstoord bij de aanleg van de grachten, liggen veelal onder meters zand van de vesting. Een werkput met een kleine oppervlakte reikt over het algemeen niet tot deze diepte. Ook is de kans dat bij een kleine verstoring toevallig de verspreid liggende middeleeuwse resten worden aangesneden gering. Daarom zijn ingrepen met een oppervlakte kleiner dan 100 m² vrijgesteld van de plicht een rapport in te dienen of archeologisch advies te vragen bij de gemeentelijk archeoloog.

Voorwaarden aan een omgevingsvergunning

Geen voorwaarden (vrijgeven)

Indien uit het advies of rapport blijkt dat de verwachtingswaarde van het gebied naar beneden kan worden bijgesteld, bijvoorbeeld doordat kan worden aangetoond dat de locatie in het verleden verstoord is, kan het terrein zonder voorwaarden worden vrijgeven. De aanvrager ontvangt in dat geval een advies en een selectiebesluit waarin Burgemeester & Wethouders de locatie zonder voorwaarden vrijgeven.

Maatregelen voor behoud

Wanneer het bodemarchief intact lijkt, zal in eerste instantie worden gestreefd naar behoud van de archeologische resten. Indien gekozen wordt voor een archeologievriendelijke bouwwijze, zullen aan de omgevingsvergunning voorwaarden worden verbonden die garanderen dat ook archeologievriendelijk wordt gebouwd. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan het vastleggen van de maximale diepte van een fundering op staal of een maximale dichtheid en minimale afstand tussen de te gebruiken palen.

Meldingsplicht

Soms is bij ingrepen met relatief kleine oppervlaktes wel *enige* vorm van archeologisch onderzoek noodzakelijk, maar is de oppervlakte te klein om een *volledig* archeologisch onderzoek te rechtvaardigen. De informatie die uit een dergelijk onderzoek voortkomt, staat dan niet in verhouding tot de kosten van het onderzoek.

Deze kleine ingrepen kunnen in sommige gevallen wel belangrijke informatie opleveren over de geschiedenis van de stad. Ook kunnen kleine ingrepen in delen van de stad waar in het verleden weinig onderzoek heeft plaatsgevonden, worden gebruikt om de verwachtingskaart te controleren. Op basis van deze nieuwe informatie kan de verwachtingskaart worden aangepast, zodat bij toekomstige plannen een betere inschatting kan worden gemaakt van de risico's. Op basis van het archeologisch advies wordt de meldingsplicht als voorwaarde aan de omgevingsvergunning verbonden.

Werkwijze meldingsplicht.

Naar aanleiding van de melding wordt een afspraak gemaakt voor het bezoeken van de locatie tijdens de graafwerkzaamheden. Tijdens het bezoek wordt een waarneming gedaan door een archeologisch team, dat de archeologische resten zal

documenteren. Niet alle informatie zal worden gedocumenteerd, zoals bij een opgraving. Tijdens de waarneming zal vooral de belangrijkste informatie, de hoofdlijnen worden gedocumenteerd. Eventuele waarnemingen zijn voor rekening van de gemeente. Het onderzoek neemt over het algemeen maximaal een dag in beslag.

De bovengrens aan de oppervlakte waarvoor een waarneming volstaat verschilt per categorie:

Categorie 1: Rijksmonumenten

De Rijksdienst Cultureel Erfgoed bepaalt in hoeverre een waarneming in plaats van een opgraving tot de mogelijkheden behoort.

Categorie 2: Hoge verwachting, zeer grote informatiedichtheid

Voor ingrepen met een oppervlakte van 5-10 m² geldt een meldingsplicht. De grote informatiedichtheid in deze gebieden maakt dat voor ingrepen met een oppervlakte groter dan 10 m² een waarneming niet meer volstaat. Alleen door middel van een volledige opgraving kan recht worden gedaan aan de veelal complexe situaties in deze gebieden.

Categorie 3: Hoge verwachting, grote informatiedichtheid

In die gevallen waar de verstoring een oppervlakte heeft van 10 tot 40 m² zal in de meeste gevallen een meldingsplicht aan de bouw- of aanlegvergunning worden verbonden.

In ontgravingen kleiner dan 40 m² is de samenhang tussen structuren veelal minder goed waarneembaar waardoor het moeilijk is tot gefundeerde conclusies te komen. Er kan wel detailinformatie worden verzameld, maar deze kan veelal niet aan elkaar worden gekoppeld. Daarom wordt er voor gekozen om bij ingrepen van deze oppervlakte een waarneming te doen en de archeologische resten alleen in grote lijnen te beschrijven.

Categorie 4: Hoge verwachting, kleine informatiedichtheid

Voor deze categorie kan in sommige gevallen een meldplicht in plaats van onderzoek worden geadviseerd. Relatief kleine ingrepen met een oppervlakte die toch groter is dan 100 m², zullen veelal niet reiken tot in de middeleeuwse lagen. Ook kan in dergelijke ingrepen geen volledig profiel van de vestingwallen worden gedocumenteerd. Afhankelijk van de specifieke situatie kan in die gevallen ook bij een oppervlakte groter dan 100m² worden gekozen voor een waarneming in plaats van volledig archeologisch onderzoek.

Archeologisch onderzoek

Wanneer behoud van de resten niet mogelijk is en de oppervlakte van de locatie te groot is voor een waarneming, zal aan de omgevingsvergunning de voorwaarde worden verbonden dat de archeologische resten worden opgegraven door een

daartoe bevoegd archeologisch bedrijf of archeologische instelling, voordat er gegraven en/of gebouwd kan worden.